

kangasala

Liuksialan kartanon
hautausmaan
inventointi 2009

Miinu Mäkelä
Pirkanmaan maakuntamuseo
Kulttuuriympäristöyksikkö
2009

LIUKSIALAN KARTANON HAUTAUSMAAN INVENTOINTI 2009

Pirkanmaan maakuntamuseo, kulttuuriympäristöyksikkö
Miinu Mäkelä

julkaisija: Tampereen hiippakunnan kirkon kulttuuriperintötyöryhmä

Kansi: Fereydoun Bahramnoori

SISÄLLYS

1. LIUKSIALAN KARTANON HAUTAUSMAAN INVENTOINTI	1
2. LIUKSIALAN HAUTAUSMAA	
2.1 Liuksialan kartanon historiaa	2
2.2 Hautausmaan historiaa	4
2.3 Hautausmaan nykyinen yleisilme ja kappeli	5
2.4 Yhteiset muistomerkit	6
2.5 Kappelin esineistö	7
2.6 Hautausmaan ja muistomerkkien hoito	8
2.7 Liuksialan hautausmaan arvot	10
2.8 Liuksialan hautausmaan inventoidut muistomerkit (s. 1-18)	11
2.9 Liuksialan kappelin inventoidut esineet	29

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	30
--------------------------------	-----------

LIITTEET

Liite 1	Inventoinnin hautaluettelo
Liite 2	Liuksialan kappelialueen kartta
Liite 3	Liuksialan hauta-alueen kartta
Liite 4	Hautojen kuvat
Liite 5	Esineiden kuvat

1. LIUKSIALAN KARTANON HAUTAUSMAAN INVENTOINTI

Liuksialan kartanon yksityinen hautausmaa sijaitsee Kangasalla, Liuksialan kartanon alueella, 2,3 km Kangasalan kirkosta lounaaseen. Hautausmaa on toiminut nykyisessä muodossaan 1930-luvulta lähtien. Ensimmäinen haudattu henkilö on 1936 kuollut pikku-Tomi, ja vuoden 2009 loppuun mennessä alueelle on haudattu 16 Meurman-suvun jäsentä. Hautausmaa on yhä suvun aktiivisessa käytössä.

Hautausmaa-alue on mäntyvaltainen metsäsaareke Liuksialan kartanoon johtavan koivukujan vasemmalle puolelle avautuvan peltoaukean keskellä. Alueella on pieni kappeli, ja se on ympäröity kivi- ja kuusiaidalla. Kappelin editse kulkee peltotie. Paikalla on sijainnut myöhäisrautakautinen (800-1200 jKr.) kalmisto ja tämän jälkeen Kangasalan ensimmäinen kirkko. Alueen vuosisataisen hautausmaakäytön kunnioittamiseksi hautausmaalle on pystytetty suuri muistomerkki kaikkien alueelle haudattujen muistolle.

Hautausmaan alue Koivukujalta Kappelikujan risteyksestä ja näkymät portilta kappelille sekä portilta ulos maalaismaisemaan. Kuvat: Miinu Mäkelä, Pikanmaan maakuntamuseo.

Liuksialan hautausmaa inventoitiin syyskuussa 2009. Hautausmaa-alue koostuu viidestä haudasta, jotka muodostavat yhtenäiseksi suunnitellun kokonaisuuden. Haudat muodostavat yhden osaston, josta täytettiin yhteenvetolomake. Osastolomakkeesta käyvät ilmi koko hautausmaan muistomerkkien tyypit ja materiaalit sekä yleisilme. Alueen kappeleineen voidaan katsoa olevan kokonaistaideteos, elävä osoitus yhden suvun kulttuuritahdosta ja perinteistä. Näin ollen inventointi päätettiin kohdistaa koko alueeseen niin että kaikki haudat ja kappeli esineistöineen sisältyvät inventointiin.

Inventoinnin tavoitteena oli selvittää yleisesti hautausmaan historiaa ja ominaispiirteitä sekä kuvailla ja kuvata haudat, kappeli ja kappelin irtaimisto. Hautojen inventoinnissa käytetyt kriteerit pohjautuvat Tampereen hiippakunnan asettaman hautausmaakulttuuritoimikunnan vuonna 1989 antamaan ohjeistoon ja ovat: ikä, alkuperäisyys, ympäristö, harvinaisuus, aika- ja tyylikaudet, henkilöhistoria, yhteismuistomerkit sekä muut kulttuurihistorialliset syyt esim. muistomerkkiin merkitty nimike, muistolause tai symboliikka. Hautausmaasta ei ollut käytettävissä karttaa, joten sellainen piirrettiin työn kuluessa. Esineinventointi tehtiin Kirkkohallituksen access-tietokantaan Kirkkohallituksen ohjeiden mukaisesti, hautausmaainventoinnissa käytettiin Pirkanmaan maakuntamuseon access-tietokantaa.

Liuksialan hautausmaa on Liuksialan kartanon omistavan Meurman-suvun hoidossa. Hautausmaainventointi suoritettiin Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin kirkon kulttuuriperintötyöryhmän vuoden 2009 määrärahalla, jolla inventoitiin myös kaksi muuta yksityistä hautausmaata, Nokialla sijaitseva Pitkäniemen sairaalan hautausmaa ja Tampereen Lielahdessa sijaitseva Nottbeckien hautausmaa. Pienillä yksityisillä hautausmailla on hautausmaatyypinä pitkät perinteet, ja niiden dokumentointi monipuolistaa alueen hautausmaakulttuurista muodostuvaa kuvaa.

2. LIUKSIALAN HAUTAUSMAA

2.1. Liuksialan kartanon historiaa

Liuksiala sijaitsee pienten Kirkkojärven ja Ahulin sekä suuremman Roineen välissä olevalla laajalla viljelyaukealla. Liuksialan asutushistoria on pitkä, mistä kertoo mm. nykyisen hautausmaan alueella sijaitseva kiinteä muinaisjäännös, myöhäisrautakautinen ruumiskalmisto. Kalmiston alue jatkuu hautausmaalta itään, Peltomäelle. Alueella ei ole suoritettu arkeologisia kaivaustutkimuksia, mutta kalmisto on ilmeisesti ainakin osittain tuhoutunut. Kalmistoalueelta on löydetty mm. viikinkiaikainen miekka ja hevosenkenkäsolkki, joita säilytetään Liuksialan yksityismuseossa. Lisäksi Peltomäestä on

löydetty ainakin kaksi merovingiaikaista keihäänkärkeä ja saviastianpaloja. Löytöjen perusteella on päätelty kalmiston olleen käytössä melko pitkään.

Kangasala mainitaan omana pitäjänään ensimmäisen kerran 1366. 1556 Liuksialasta muodostettiin kuninkaankartano, joka läänitettiin 1577 leskikuningatar Kaarina Maununtyttärelle. Tässä vaiheessa kartanossa oli pieni hovi. Myöhempiä omistajia olivat mm. Kaarinan tytär Sigrid Vasa, tämän poika Åke Tott sekä Klaus Tott. Kuninkaankartano muuttui ensin lääninkartanoksi ja myöhemmin säteriratsutilaksi.

Vuonna 1821 tykkiväen kapteeni Kaarle Otto Meurman osti Liuksialan, ja siitä pitäen kartano on ollut Meurmanien hallinnassa. Seuraava isäntä oli kapteenin poika, kunnallisneuvos ja valtiopäivämies Agathon Meurman, joka oli aikansa merkittävimpiä suomalaisuusmiehiä. Tila siirtyi vuonna 1900 hänen nuorimman poikansa agronomi, kunnallisneuvos ja kansanedustaja Jalmari Meurmanin hoitoon. Tuolloin maatilaa uudistettiin. 1900-luvun alussa Liuksialassa toimi mm. pieni saha, karjakkokoulu (1901-13), kansakoulu (vuodesta 1908) sekä lainakirjasto. Jalmari Meurman oli myös hautausmaan ja kappelin rakennuttaja. Liuksialan puinen, 1804 rakennettu päärakennus sai nykyiseen asunsa arkkitehti Berndt Blomin suunnitelmien mukaan 1902. Rakennuksen alla sijaitsevan kivikellarin on arveltu olevan 1500-luvulta.

Agathon Meurman. Kuva: Richard Thulé, Vapriikin kuva-arkisto.

2.2 Hautausmaan historiaa

Keskiajalla pitäjän kirkko oli Liuksialan kylässä, jossa se todennäköisesti rakennettiin vanhalle kulttipaikalle 1300-luvulla. Kirkon sijainnista ei ole karttaa, mutta Liuksialan maista laaditun ensimmäisen kartan seliteosassa vuodelta 1696 mainitaan paikalla olleen ikivanhan, kivi kiveltä luhistuneen kirkon ja kirkkomaan. Myös seurakunnan keskiaikaisessa messukirjassa on piirros Liuksialassa sijainneesta, pienestä, neliönmuotoisesta, korkeakattoisesta kirkosta. Piirros on ajoitettu 1600-luvun alkupuolelle. Nykyiselle kirkonkylälle rakennettiin ensimmäinen kirkko 1645, ja Liuksialan kirkko harmaakivisine sakaristoineen raunioitui vähitellen maan tasalle. Isojakokartassa vuosilta 1777–1780 paikalla mainitaan olleen ”niittyä kirkkovainiossa”. On arveltu, että sakastin kivet olisi kuljetettu Kangasalan nykyisen kirkon rakennustarpeiksi 1760-luvulla.

Kirkkomaalle rakennettiin 1859 tuulimylly, ja sen palettua uusi 1870. Tuulimylly purettiin huonokuntoisena 1926. Isäntä Jalmari Meurman, joka oli aktiivinen museoharrastaja ja toimi mm. Hämeen museoseuran puheenjohtajana, kiinnostui alueen historiasta. 20-luvulla nykyisen kappelin alueella tehtiin kaivauksia, joissa löydettiin kirkon perustuksia. Sakasti on ollut alaltaan 8 x 10 metriä ja puinen kirkkorakennus 14 x 28 m. Alueelta löydettiin sinne haudattujen luita, jotka koottiin yhteishautaan 1931 puukirkon alttarin paikalle pystytetyn muistomerkin suojaan. Lisäksi vanhan sakastin paikalle rakennettiin nykyinen kappeli. Työ tehtiin kartanon miesten voimin vuosina 1917–32, ja kappelin piirsi kansallisromanttisista ja uusgoottilaisista kirkoistaan tunnettu arkkitehti Josef Stenbäck. Vanhan kirkon alue on sijainnut nykyisen kappelin ja tienpuoleisen aidan välissä, ja se on rajattu hautausmaalle kulmakivin. Nykyinen hauta-alue sijaitsee tällä alueella. 1910–30-luvun rakennustyöt ja tutkimukset suoritettiin yhteistyössä Muinaistieteellisen toimikunnan (nyk. Museovirasto) kanssa, jossa asiasta vastasi professori Hackman.

Yhteismuistomerkki, edessä Jalmari Meurmanin hauta. Kuva: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

Kappelin ja hautausmaan alue on erotettu omaksi ”Liuksialan kirkkomaa” -nimiseksi tilakseen, ja 1928 Opetusministeriö antoi luvan alueen käyttämiseen Meurmanien yksityisenä hautausmaana, mihin tehtävään se vihittiin 11.6.1932. Vihkimisen suorittivat piispa Jaakko Gummerus sekä Kangasalan kirkkoherra Usko Tuhkanen ja kappalainen Emil Ponsimaa.

2.3 Hautausmaan nykyinen yleisilme ja kappeli

Liuksialan kartano lähialueineen muodostaa valtakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristön, johon kuuluvat kartanon päärakennuksen lisäksi mm. Pikku-Liuksialan päärakennus, väentupa, punatiilinen navetta, kartanoon johtava yli kilometrin pituinen koivukuja, kappeli sekä Toikkolan kylän Heikkilän ja Äijälän rakennusryhmät. Näkyvällä paikalla peltomaisemassa sijaitsevat kappeli ja hautausmaa ovat hyvin keskeinen osa tätä kokonaisuutta.

Hautausmaan aluetta ympäröi tien puolelta ja sivuilta kivinen ja takapuolelta tiuhaan kasvavien suurten kuusten muodostama aita. Tielle avautuu rautainen, ristikoristeinen

pariportti. Portilta kappelille johtaa liuskelaatoin päällystetty polku, jonka oikealle puolelle jää hauta-alue. Haudoilta vievät ristinmuotoon laatoitetut polut. Hautausmaan perustaja Jalmari Meurmanin ja hänen puolisonsa Adéle Meurmanin hauta sijaitsee polun päässä, ja heidän jälkeläistensä haudat

polkujen jakamilla alueilla. Hautakivet ovat yhteneväisiä, tyynymäisiä ja makaavia lukuun

ottamatta alueen vanhinta, pikku Tomin hautaa. Hautojen takana on yhteismuistomerkki.

Hauta-alue, Pikku-Tomin muistomerkki sekä kirkon kulman merkkikivi luonnonvaraisella alueella. Kuvat: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

Hauta-alue on nummipeitteinen, muuten hautausmaan alueella kasvaa suuria mäntyjä, joista ensimmäisten taimet istuttivat Liuksialan koulun oppilaat 1916. Mäntymetsän aluskasvillisuus on kuivaa ja ketomaista.

Liuksialan kappeli on luonnonkivistä muurattu, suorakaiteenmuotoinen, sisätiloiltaan yhden avoimen tilan muodostava rakennus. Sen tiilisen, jyrkän harjakaton räystäskorkeus on matala, mikä korostaa katon roolia rakennuksen yleisilmeen luojana ja antaa sille seinämateriaalin ohella keskiaikaiseen kirkkorakentamiseen viittaavan ulkonäön. Yksinkertaiseen rakennukseen luovat ilmettä myös oven heloitukset ja oven päällä ja alttariseinällä sijaitsevien ikkunoiden lasimaalaukset. Kappelin sisätilojen kiinteään sisustukseen kuuluvat alttaripöytä ja urkuparvi.

Kuvat: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

2.4 Yhteiset muistomerkit

Liuksialan hautausmaalla on yksi yhteismuistomerkki. Se on suuri, kivistä muurattu, pitkän penkereen päältä nouseva risti. Muistomerkki muodostaa hautausmaan takaosaa rajaavan elementin ja hallitsee koko nykyistä hautausmaata. Tätä vaikutelmaa lisää muistomerkin edessä hautoja rajaava, ristinmuotoinen liuskepolku, joka on kuin muistomerkin kuvajainen.

Yhteismuistomerkki valmistui 1931, ja sen alle on sijoitettu hautausmaan alueelta löytyneet, sinne satojen vuosien aikana haudattujen ihmisten luut. Muistomerkki on koottu

alueelta löytyneistä kivistä vanhan puukirkon alttarin paikalle.

2.5 Kappelin esineistö

Liuksialan kappeli on sisustettu osittain kappeliin valmistetuilla esineillä (mm. kivinen alttaripöytä ja alttariristi, valaisimina toimivat kyntteliköt ja urkuparven kaide), osin Kangasalan kirkosta muutostöiden yhteydessä Liuksialaan lahjoitetuilla esineillä. Lahjoituksena on saatu mm. vaivaisukko, kirkon penkkejä ja virsinumerotaulu. Liuksialan vanhan penkkijärjestyksen aikaisessa penkissä on tavattoman koristeellinen, Vääksyn rouvan Anna Boijen aikainen ovi vuodelta 1658. Lisäksi kirkkoon on tuotu Savitaipaleen kirkosta Anders Thulen 1859 rakentamat urut ja kartanon irtaimistoon kuuluva maalaus, joka on saatu lahjoituksena Vääksystä Johanna Ugglalta 1798.

Kuvat: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

Kappeli on kärsinyt joitakin kertoja varkauksista ja muista tihutöistä. Tällöin esimerkiksi varastettujen kynttelikköjen tilalle on teetetty uudet Kangasalan ammattikoululla. Myös taidekonservaattorina on käytetty paikallista tekijää. Yhdistettynä kirkosta siirrettyihin, vanhoihin, koko seurakunnan yhteisiin esineisiin kappelin irtaimisto muodostaa hienon koosteen kangasalalaista kulttuuriperintöä eri aikakausilta. Esineistönsä ansiosta kappeli on hyvin merkittävä paikalliskulttuurin säilyttäjänä ja elävänä toimijana. Kappelia myös

esitellään ja annetaan tilaisuuksien järjestämiseen mahdollisuuksien mukaan, jolloin lähiseudun asukkailla on mahdollisuus päästä näkemään esimerkiksi jo heidän esivanhempiaan useiden sukupolvien ajalta palvelleita tai naapurinpojan opiskeluaikanaan valmistamia esineitä.

2.6 Hautausmaan ja muistomerkkien hoito

Yleisilmeeltään Liuksialan hautausmaa on tunnelmallinen ja hyvin hoidettu. Kasvillisuuden hoito on säännöllistä, ja haudoille on istutettu kukkia. Myös kappeli on hyvässä kunnossa, siisti ja arvonsa mukaan hoidettu. Sinne ei esimerkiksi ole kertynyt ylimääräistä tavaraa, siivous- tai puutarhanhoitovälineitä tms. Hautausmaalle on tarkoitus tehdä hautauksia myös jatkossa. Haudoille mahtuu vielä joitakin muistomerkkejä, mutta mikäli väljää sijoittelua halutaan jatkaa, tulevaisuudessa voi tulla pohdittavaksi myös uusien hauta-alueiden käyttöönotto. Siihen alueella on periaatteessa tilaa esimerkiksi kappelille johtavan käytävän vasemmalla puolella.

Alueen status muinaisjäänneksenä asettaa omat vaatimuksensa hautausmaan hoidolle. Mikäli hautausmaalle suunnitellaan muutoksia, esimerkiksi uusien hauta-alueiden käyttöönottoa, asiasta tulee olla yhteydessä Pirkanmaan maakuntamuseoon. Samoin kasvillisuuden hoitoon, esimerkiksi puuston uusimiseen, liittyvät asiat tulee käydä läpi Museoviraston Muinaisjäänneksen hoitoyksikön kanssa.

Liuksialan hautausmaalla muistomerkkien poistamiselle ei ole tarvetta. Muistomerkkien säilymiseksi niitä täytyy kuitenkin puhdistaa silloin tällöin. Seuraavat ohjeet perustuvat Museoviraston antamiin ohjeisiin hautamuistomerkkien hoidosta. Liuksialan hautausmaan muistomerkit ovat Pikku Tomin marmorista, pylvään päällä olevaa ristiä lukuun ottamatta graniittia, josta lika, jäkälät tai sammal voidaan pestä vedellä. Paras tulos saadaan, jos kivi ensin kastellaan ja kosteuden annetaan pehmittää likaa muutaman tunnin ajan. Kivien pesun voi myös tehdä sateen jälkeen. Pesuveteen voidaan lisätä hiukan mäntynestesaippuaa tai tavallista astianpesuainetta. Märkä kivi harjataan puhtaaksi astianpesu- tai juuriharjalla ja huuhdellaan lopuksi vedellä. Pesuun ei saa käyttää kuumaa vettä, sillä sen aiheuttama äkillinen lämpölaajeneminen saattaa aiheuttaa murtumia kivien reunoihin.

Kalkkikiven ja marmorin puhdistuksessa voidaan käyttää neutraaleja tai lievästi emäksisiä (pH 8-9) puhdistusaineita laimeina liuoksina. Jos kivi on pahoin värjäytynyt, voidaan käyttää apteekista saatavaa 9-30 % vetysuperoksidiliuosta. Kivi kastellaan märäksi ja päälle sivellään liuosta, joka vaalentaa värjäytymät. Käsittelyn jälkeen pinta huuhdellaan huolellisesti. Painesesu ja hiekkapuhallus eivät ole muistomerkeille sopivia käsittelytapoja.

Kuvat: Fereydoun Bahramnoori, Pirkanmaan maakuntamuseo.

2.7 Liuksialan hautausmaan arvot

Liuksialan hautausmaalla on hyvin monikerroksinen historia, mikä jo sinänsä on yksi sen arvoista. Hautausmaalla on sijainnut kalmisto, joten alue on muinaisjäännösstatuksensa vuoksi muinaismuistolain suojaama. Lisäksi kyseessä on Kangasalan ensimmäisen kirkon paikka. Nykymaisemassa hautausmaan alue on osa Liuksialan kartanon valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä.

Hautausmaan alue kappeleineen on yhtenäinen, suunniteltu kokonaisuus, jonka arvoa ei voida jakaa erikseen hautausmaa-alueen eri osien kesken. Hautausmaa on elävä osa suomalaisten yksityishautausmaiden ketjussa ja sinänsä myös hauta-alueena poikkeuksellinen. Myös itse haudat muodostavat Meurmanien sukuhaaroihin perustuvan kokonaisuuden, jossa hautojen välille ei ole luotavissa arvoeroa. Koska kyseessä on tiettyyn ainutlaatuiseen paikkaan sijoitettu, laajalti ympäröivään maisemaan sovitettu yhtenäinen kokonaisuus, hautausmaa-alue tulisi huomioida ympäristössään hyvin laajalla alalla; myös ympäröivä peltoaukea on merkityksellisesti ja maisemallisesti oleellinen osa hautausmaa-alueen kokonaisuutta.

2.8 Liuksialan hautausmaan inventoidut muistomerkit

OSASTOINVENTOINTI

17.9.2009

Miinu Mäkelä

Liuksialan kartanon hautausmaa

Muistomerkkien tyyppi ja materiaali

	pysty	vaaka	suorakulmio	monikulmio	laatta	risti	pylväs, obeliski	muu
dioriitti								
harmaa graniitti								7
punagraniitti								
marmori							1	
rauta								
puu								
muu								
yhteensä							1	7

Osastossa on 5 muistomerkillistä hautaa, jotka kaikki luettelointiin. Kolmella haudalla on useampi kuin yksi muistomerkki.

2.9 Liuksialan kappelin inventoidut esineet

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Museoviraston tietokanta

Muinaisjäännösrekisteri

Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen rajaukset 1993

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, rakennettu ympäristö

Kirjallisuus

Aakkula, Hilma *Liuksialan kartanon vaiheet*. Kansanvalistusseuran kotiseutukuvauksia. Kansanvalistusseura, Helsinki 1913.

Hautamuistomerkkien hoito toim. Marja Terttu Knapas, Pentti Pietarila. Museovirasto, 2003.

Hautausmaakulttuurin inventointiraportti 1989. Tampereen hiippakunnan hautausmaakulttuuritoimikunnan moniste 1. Kirjapaino Hermes, Tampere 1989.

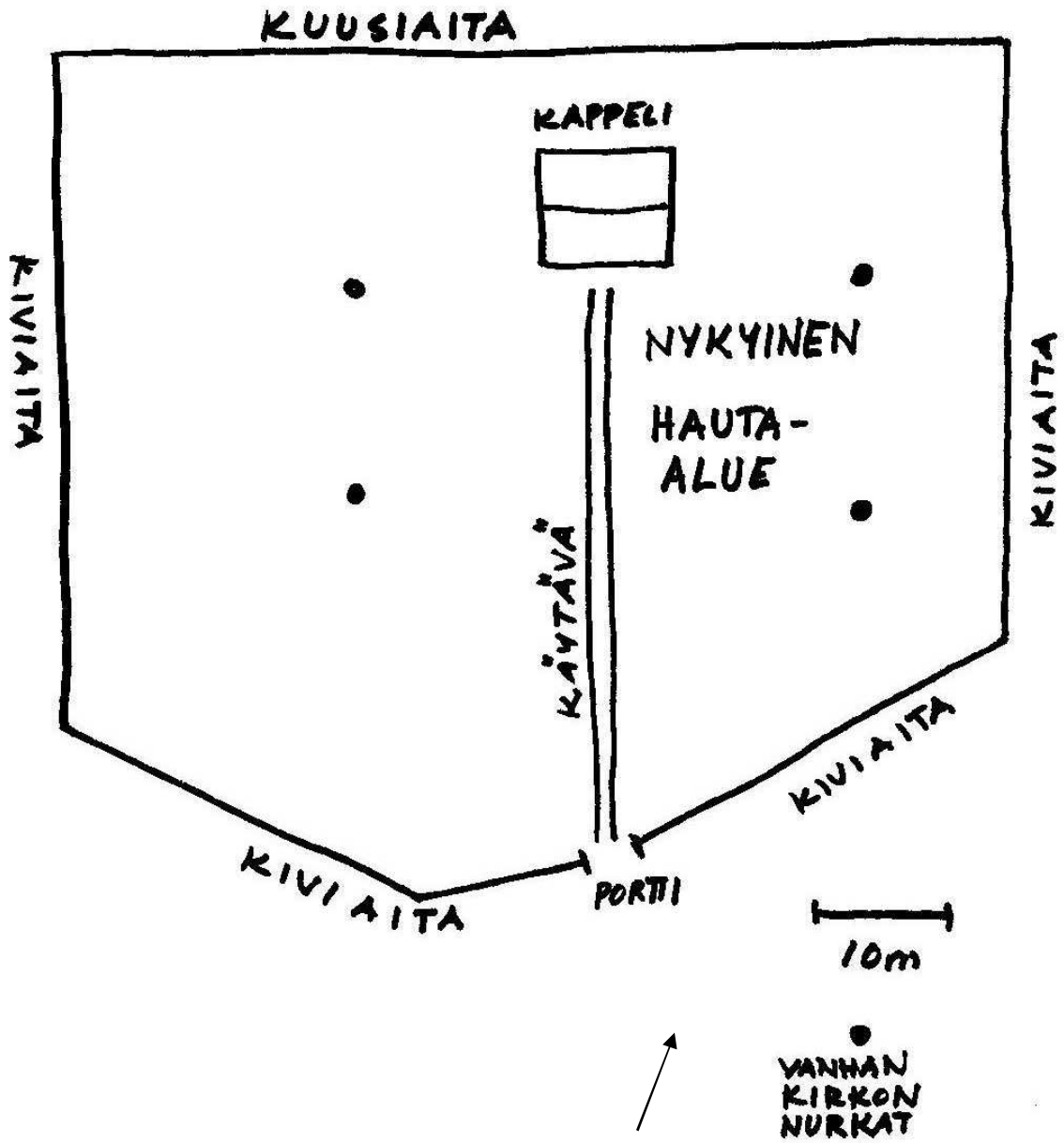
Hytönen, Pentti: *Kangasalan kirkko ja sen palvelijat 1400–1995*. Kangasalan seurakunta, Kangasala 1995. Verkkoversio
<http://www.kangasalanseurakunta.fi/assets/files/pdf/kangasalan-kirkko-ja-sen%20palvelijat.pdf> luettu syyskuussa 2009.

Oulun hautausmaat toim. Kirsi Schali. Gummerus, Jyväskylä 1996.

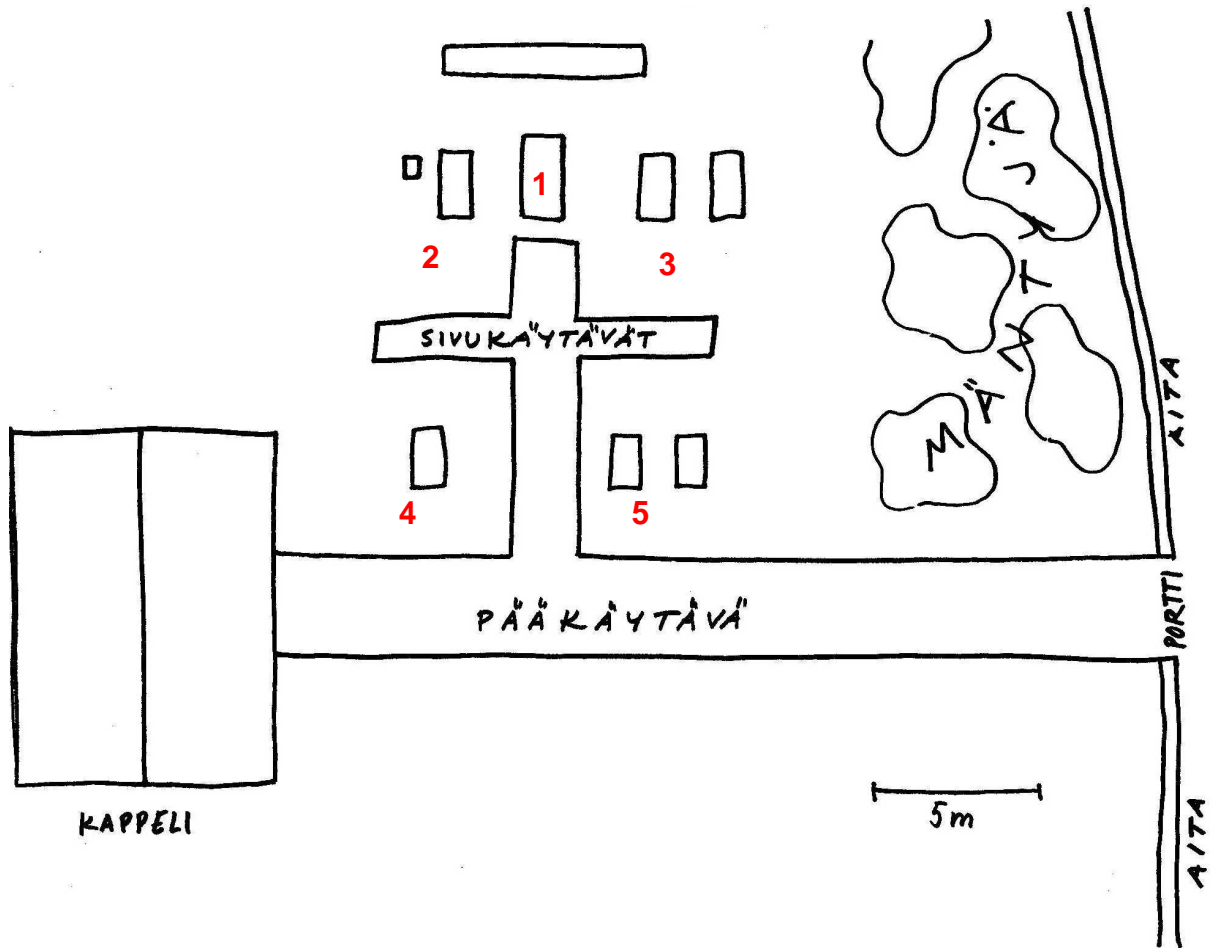
LIITE 1

INVENTOINNIN HAUTALUETTELO

Hautausmaa	Haudan nimi	Osasto	Rivi	Numero	Muisto merkki
Liuksialan kappeli	Liuksialaan haudattujen muistomerkki		0	6	
Liuksialan kappeli	Meurman		0	2	a
Liuksialan kappeli	Meurman		0	1	
Liuksialan kappeli	Meurman		0	4	
Liuksialan kappeli	Meurman		0	5	a
Liuksialan kappeli	Meurman		0	5	b
Liuksialan kappeli	Meurman		0	2	b
Liuksialan kappeli	Pajumaa		0	3	a
Liuksialan kappeli	Pajumaa		0	3	b

kartta: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

kartta: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

LIITE 4

HAUTOJEN KUVAT

hauta 1

hauta 2

hauta 3

hauta 4

hauta 5

hauta 6 (yhteismuistomerkki)

Kuvat: Miinu Mäkelä ja Fereydoun Bahramnoori (hauta 6), Pirkanmaan maakuntamuseo.

LIITE 5

ESINEIDEN KUVAT

1 maalaus

2 alttariristi

3 kynttelikkö

4 tinamaljakko

5 alttari

6 seinäkynttelikkö

7 kirkonpenkki

8 veistos

9 vaivaisukko

Kuvat: Miinu Mäkelä, Pirkanmaan maakuntamuseo.

10 kirkonpenkki

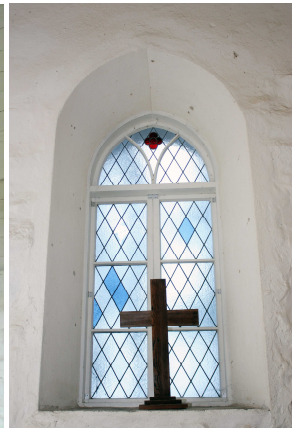
12 polvistumispenkki

13 virsinumerotaulu

14 urkuparven kaide

15 lasimaalaus

16 lasimaalaus

17 jakkara

Esineen 11 (urut) kuvatiedosto on tuhoutunut.

Kuvat: Miinu Mäkelä ja Fereydoun Bahramnoori (lasimalaukset), Pirkanmaan maakuntamuseo.

Liuksialan kartanon
hautausmaan
inventointi 2009

Miinu Mäkelä
Pirkanmaan maakuntamuseo
Kulttuuriympäristöyksikkö
2009

